

UTVRĐENA ŠPILJA KUĆA

PIŠU: Krešimir Raguž, dipl. arheolog
Speleološki klub "Ursus spelaeus"
Karlovac

Hrvoje Cvitanović
Speleološki klub "Ursus spelaeus"
Karlovac

U različitim kulturama i povijesnim razdobljima špilje su vrlo često korištene i kao zbjeg. Arheološkim je istraživanjima diljem Europe od najranijih razdoblja potvrđen privremeni boravak ljudi u špiljama, a s pojavom pisane riječi, od antičkih vremena preko srednjega vijeka, sve do današnjih dana poneki su autori zabilježili skrivanje ljudi u špiljama: domorodaca, seljaka, razbojnika ili gusara... Naša bogata usmena predaja (kao i ona zabilježena u prikupljenim i objavljenim narodnim pjesmama) do danas čuva podatke o hajducima i drugim bjeguncima koji su se skrivali u špiljama što potvrđuju i česti toponimi u Hrvatskoj kao: Hajdučka špilja, Jankovića špilja...

Skrivanje od opasnosti (od neprijatelja) u špilji je promišljen i razborit potez. Špilje ili jame često su u vrljetima, teško dostupne, ili imaju tako skrovite ili malene ulaze da ih je vrlo teško pronaći. Mjesno, civilno stanovništvo koje se boji naoružanog i snažnijeg neprijatelja ima jednu prednost: odlično poznaje okolinu. Znade uglavnom za svaku špilju ili jamu u okolini, što se uobičajeno prenosi s koljena na koljeno. Isti je slučaj i s pojedincima odmetnicima kao što su razbojnici ili hajduci: ne mogu se upustiti u borbu s brojčano i opremom i naoružanjem jačima vlastima, ali poznaju teren.

Ulaz u špilju Kuća

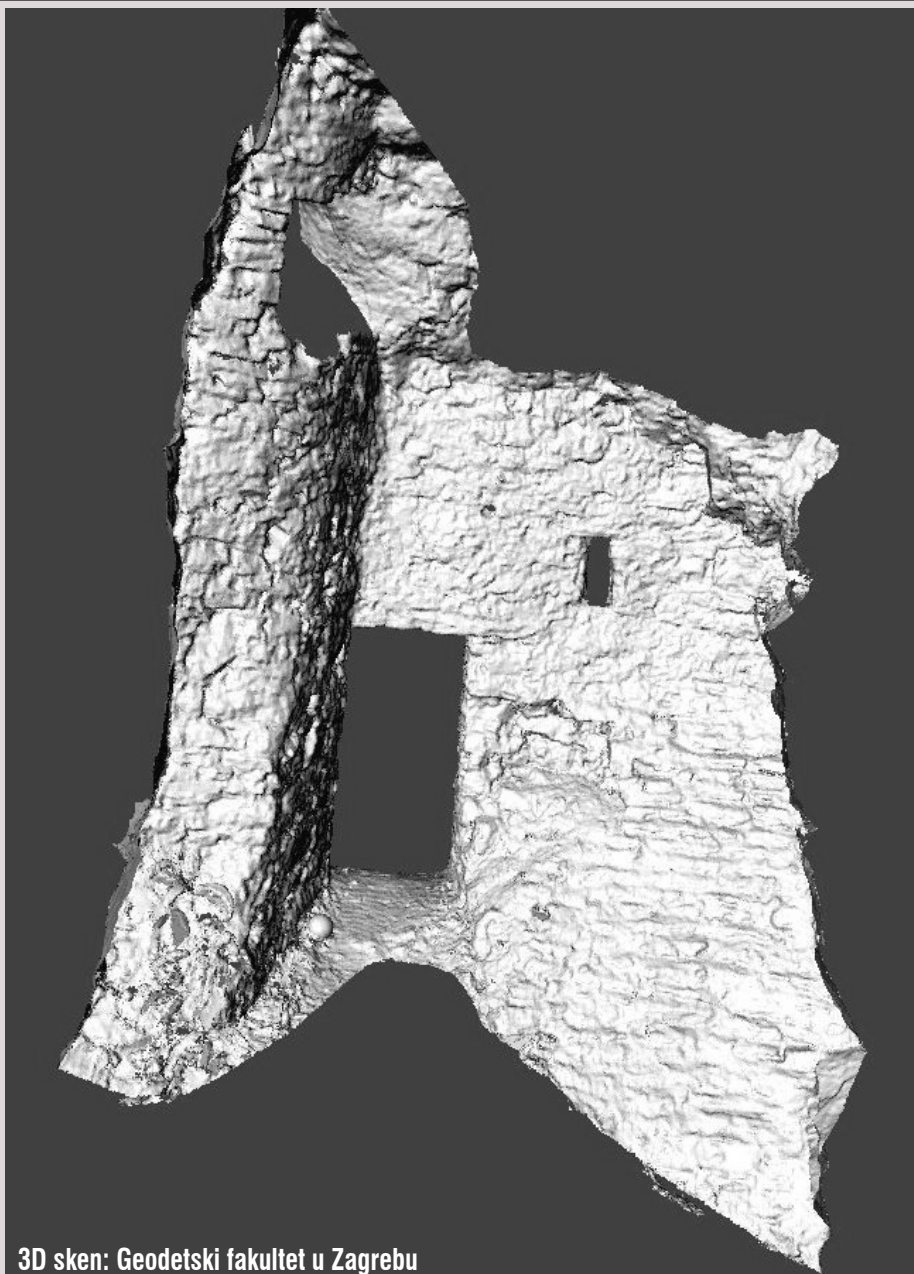
foto: Hrvoje Cvitanović

Dva su čimbenika ključna u odabiru špilje za zbjeg: tajnost mjesta i nepristupačnost ili udaljenost od poznatih putova. Svakako, odabir pogodne špilje obavlja se prije neposredne opasnosti, a vjerojatno se prenosi, kao i drugi podaci, s koljena na koljeno. Odabranom se mjestu može urediti i pristup, a eventualno se može prilagoditi boravku. Međutim, gradnja obrambenog zida i pojačavanje branjivosti špilje zahtijevaju i dosta rada i pripreme te organiziran, a često i vrlo vješt i zahtjevan rad. Ovakve su špilje – zbjegovi postale prave male (poneka i ne tako mala) utvrde. To se prema svemu sudeći u našim krajevima i događalo u vrijeme turskih ratova i opasnosti.

Jedna ovakva utvrđena špilja je i Kuća.

Prva speleološka istraživanja u ovoj špilji provode članovi SO PD JNA „Sutjeska“ iz Zagreba 1982. godine. Istražena je do duljine od 319 m s visinskom razlikom od 23 m. Tadašnji istraživači špilju nazivaju Špilja kod Kućinić sela. Za naziv špilje Kuća speleo-arheološka ekipa saznaje 2007. godine od lokalnog stanovništva kojima prijašnje ime koje su dali članovi SO „Sutjeska“ nije bilo poznato¹.

Špilja Kuća nalazi se pri vrhu strme kose koja se od vrha kod sela Ponor preko vrlo dubokih vrtača strmo spušta u usku manju dolinu u kojoj je napušteno selo Pećina. Od sela Ponor postoji put koji je dobrim dijelom i danas prohodan i dobro uočljiv. Put silazi stranom i nije strm, a njime se najprije dolazi do špilje s izvorom pored koje je manja zaravan (mjesno stanovništvo i danas običava ovdje igrati mali nogomet i provoditi ljetne vruće dane). S te zaravni najlakši je pristup, međutim podosta strm i nezgodan, sa strane strme gotovo okomite litice visoke nekih 10 m, do špilje Kuće. Špilja se ne vidi sve do 4 – 5m od ulaza jer je zazidani špiljski ulaz pod kutom od oko 45 stupnjeva u odnosu na liticu, a još k tome je i s vanjske strane kojom se dolazi zakriven također liticom od oko 10 m visine. Kad se ugleda ova utvrđena špilja, dakle sa 4 – 5m, svaki ljubitelj arhitekture ostane osupnut. Ova zazidana špilja pravi

3D sken: Geodetski fakultet u Zagrebu

je mali biser obrambene arhitekture. Lijevo je kula s promatračnicom – puškarnicom, u sredini vrata, a desno bedem s puškarnicom i lijepo zidanim pokosom.

Bedemi su zidani kamenom istovjetno kao i okolni stari gradovi: dva su lica (vanjsko i unutrašnje) od priklesanoga kamena različitih veličina u nepravilnom slogu, dok je ispuna od nepravilnoga kamena, međutim i lica i ispuna ipak su zidani zajedno slijedeći nužno pravilo da se nakon određene visine zidanja (20 – 70cm) radi nivelacija. Zid je povezan vezivom od vapna, pijeska i sitnoga kamena.

Iznimno jest što se rijetko gdje može uopće pronaći utvrdu koja bi na tako malo prostora imala toliko arhitektonskih elemenata kao što to ima špilja Kuća. Na 5x5 metara, ovdje se može naći svega:

Kula koja počinje u vratima (lijevi je dovratnik ujedno i početak kule) i u tlocrtu je četvrtina elipsoida ($r_1 = \text{otprilike } \frac{1}{2} r_2$, r_2 je okomit na zid). Pri vrhu je kule promatračnica – puškarnica. U kuli su i dvije rupe od skela korištenih pri zidanju.

Nad manjim vratima, do kojih je strmo, nadvratnik je od jednoga komada kamena, a iznad njega sazidan je rasteretni luk od tufa. Unutrašnjost otvora vrata ima mali svod koji je također od tufa, a u dovratnicima se vidi više rupa od greda koje su nosile vrata.

U nastavku zida ovakve su rupe od greda nosile galeriju – stražarsku stazu – kojom se pristupalo do puškarnice.

Još je jedna puškarnica bila u samoj kuli, a u nju se penjalo stepeništem (kao i na galeriju bedema) od kojega su

Pogled iz špilje prema izlazu

foto: Hrvoje Cvitanović

također ostale samo rupe od drvenih greda. Stijenke puškarnice su i zidovi i djelomično špiljske stijene.

S vanjske strane bedem u donjem dijelu izlazi prema van što čini pokos koji je sazidan tanjim redovima.

Svi ovi elementi, kao i kvaliteta gradnje, čine od špilje Kuće pravi mali biser obrambene arhitekture.

Iza bedema dvorana je dimenzija otprilike 20x15m u koju se može sakriti u nuždi i nekoliko desetaka ljudi. Još je jedna prednost ovakva zbjega: u jednom kraju ulazne dvorane jest i voda, tj. potok. Ukupna dužina ove špilje iznosi više od stotinu metara, a ona je zapravo dio speleološkog sustava Pećina-Izvor-špilja Radovica¹. Sam vodotok najprije ponire iznad Kuće između sela Ponor i Kučinić sela, izvire i odmah ponire između Kučinić sela i Kuće, pojavljuje se u špilji Kući, sifonom se nastavlja u 13 m nižu špilju – izvor Radovica kroz koju teče i napokon izvire kao potok Radovica. Dakle, osim što je iznimno zanimljiva kao primjer simbioze čovjeka i okoliša, ova je špilja zanimljiva i hidrološki i

speleološki, o čemu svjedoči i tekst speleologa: „Ovaj špiljski sistem je prema klasifikaciji srednjih dimenzija, ali je vrlo zanimljiv za speleologe, jer se u objektima, tj. na jednom lokalitetu nalaze svi elementi karakteristični za kompleksne speleološke objekte: voda, blato, kosine, penjanja, sifoni, sigaste tvorevine, slapovi, dvorane, provlačenja...“ (Garašić, 1983)

Na kraju evo i nekoliko zanimljivosti koje i svjedoče o vremenu nastanka i upotrebi ove male utvrde, ali isto tako i o njezinoj upotrebi čak i do današnjih dana:

Postoji predaja da su se u ovoj špilji skrivali ljudi za vrijeme turskih ratova, kao i priča da su vrata ove špilje bila željezna i da su odnesena u Beč, gdje su i sad.

U Kući je pronađeno i više ulomaka keramičkih posuda, međutim ova se vrsta posuda na ovim prostorima nije baš znatno razlikovala od primjerice 15. pa sve do polovice 20. stoljeća.

Osim u vrijeme ratova s Turcima, ova je špilja korištena i kasnije, pa tako mještani kažu da su se u nju sklanjali za vrijeme Drugoga svjetskog rata, a o

kontinuitetu načina života i korištenja prostora pa tako i špilje Kuće svjedoči podatak da se u studenom 1991. godine, u vrijeme početka srpskih napada na ovo područje i pri njegovu osvajanju od strane agresora, 15-ak ljudi skrivalo u ovoj špilji nekoliko dana i noći.

Sve ove činjenice upućuju da su utvrđene špilje vrlo zanimljiv i važan, a dosad nepoznat dio hrvatske povijesti i baštine.

¹ Sinonimi: Kuća – narodni naziv, Pećina – narodni naziv / „Ovdje se nalazi špilja zvana Pećina.“ (Fras 1988), Pećina/Pećina kod Kučinić sela/Špilja kod Kučinić sela.... Narod tu špilju naziva Pećina (to je pravo ime špilje) ... (Garašić 1983.)“.

22

3D sken: Geodetski fakultet u Zagrebu

LITERATURA:

Garašić M., 1983.: Pećina kod Kučinić sela, Naše planine 3-4, str. 88-90.
 Fras F. J., 1988.: Topografija karlovačke vojne krajine, Gospić, str.223.

SUMMARY

Dozens of "defence caves" have been found and explored from Karlovac to the very south of Croatia showing that these extraordinary cultural monuments exist in abundance in the country. There are about 70 known caves which have to date presented an unknown scientific phenomenon, their existence has been mentioned rarely and only in speleological literature. However, the collaboration of several European countries has led to the findings of approximately two hundred such objects in the whole of Europe (does not apply to caves with walls from modern materials, e.g. concrete walls). It seems that all Croatian objects are fortresses made from stone which were erected to protect the local population searching refuge from the Ottoman attacks. Ever since 2006 the speleological society *Ursus spelaeus* from Karlovac has been conducting the project of exploring fortified caves of Croatia. The Ministry of Culture finances the explorations in Lika-Senj County and Karlovac County, while the explorations of other counties are financed by the society itself. The society is also a part of a joint European project involving Slovenia, Bosnia and Herzegovina and France.